Sisäministeriö LAUSUNTO SM2018-00330

PO Taavila Hannele 11.09.2018

Viite
U 33/2018 vp

Asia
EU; OSA; Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi ja direktiiviksi (lainvalvontaviranomaisen rajat ylittävä pääsy sähköiseen todistusaineistoon)

Lakivaliokunnan kuuleminen keskiviikkona 12. syyskuuta 2018 klo 9.30.

Asetusehdotuksella perustettaisiin sähköisen todistusaineiston toimittamista koskeva eurooppalainen esittämismääräys. Tämän ansiosta jäsenvaltion viranomainen voisi esittää sähköisen todistusaineiston saantia koskevan pyynnön suoraan toisessa jäsenvaltiossa sijaitsevalle tai siellä edustettuna olevalle palveluntarjoajalle tiedon sijaintipaikasta riippumatta. Edellytyksenä olisi, että palveluntarjoaja tarjoaa palveluja EU:ssa. Palveluntarjoaja olisi velvoitettu vastaamaan 10 päivän kuluessa ja hätätilanteissa kuuden tunnin kuluessa.

Lisäksi asetusehdotuksella estettäisiin tietojen poistaminen tai muuttaminen eurooppalaisen säilyttämismääräyksen nojalla. Tämän ansiosta jäsenvaltion viranomainen voisi velvoittaa toisessa jäsenvaltiossa sijaitsevan tai siellä edustettuna olevan palveluntarjoajan säilyttämään tietyt tiedot, jotta viranomainen voisi pyytää niitä myöhemmin keskinäisen oikeusapumenettelyn, eurooppalaisen tutkintamääräyksen tai todistusaineiston toimittamista koskevan eurooppalaisen esittämismääräyksen nojalla.

Sähköisen todistusaineiston merkitys rikosoikeudellisissa menettelyissä on erittäin tärkeä ja se on sähköisten toimintojen yleistymisen myötä kasvanut merkittävästi. Komission tavoitteena on, että jäsenvaltion viranomaiset pystyvät kokoamaan sähköistä todistusaineistoa nopeasti ja tehokkaasti rajojen yli. Sisäministeriö pitää tavoitetta kannatettava ja suhtautuu asetusehdotukseen myönteisesti.

Sisäministeriö tuo esille, että voimassa oleva oikeusapumenettely on käytännössä osoittautunut liian hitaaksi menettelyksi rajat ylittävissä rikostutkimuksissa, kun on tarvetta päästä sähköiseen todistusaineistoon. Komission mukaan keskinäisen oikeusapumenettelyn osalta aika on 10 kuukautta ja eurooppalaisen tutkintamääräyksenkin osalta 120 päivää. Nyt käsittelyssä oleva asetusehdotus ei korvaisi keskinäistä oikeusapua ja eurooppalaista tutkintamääräystä vaan tulisi näiden rinnalle. Lisäksi, kuten komissio on tuonut esille, tällä hetkellä lainvalvontaviranomaiset ovat usein riippuvaisia palveluntarjoajien hyvästä tahdosta, kun ne pyytävät tarvitsemaansa todistusaineistoa.

Asetuksen hyväksymisen jälkeen sähköisen todistusaineiston saantia koskeviin määräyksiin sovellettaisiin samoja sääntöjä, mikä parantaisi viranomaisten ja palveluntarjoajien oikeusvarmuutta.

<u>Oikeusperusta</u>

Asetusehdotuksen oikeusperustana on sopimus Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen artikla 82(1). Sen mukaan:

Oikeudellinen yhteistyö unionissa rikosoikeuden alalla perustuu tuomioistuinten

tuomioiden ja oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen, ja siihen kuuluu jäsenvaltioiden lakien ja asetusten lähentäminen 2 kohdassa ja 83 artiklassa tarkoitetuilla aloilla.
Euroopan parlamentti ja neuvosto säätävät tavallista lainsäätämisjärjestystä noudattaen toimenpiteistä, joiden tarkoituksena on:
a) laatia sääntöjä ja menettelyjä kaikenmuotoisten tuomioiden ja oikeusviranomaisten päätösten tunnustamisen varmistamiseksi koko unionissa;
b) ehkäistä ja ratkaista jäsenvaltioiden välisiä tuomioistuimen toimivaltaa koskevia ristiriitoja;
c) tukea tuomareiden ja oikeuslaitoksen henkilöstön koulutusta;
d) helpottaa jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten tai vastaavien viranomaisten yhteistyötä rikosasioiden käsittelyn ja päätösten täytäntöönpanon yhteydessä.

Komissiolta saadun tiedon mukaan se tulkitse kyseistä oikeusperustaa siten, ettei estettä sen käyttämiselle ole, vaikka asetus velvoittaisi myös yksityistä tahoa. Sisäministeriö katsoo, että selvyyden vuoksi oikeusperustasta olisi kuitenkin hyvä saada neuvoston oikeuspalvelun lausunto.

Ehdotuksen työryhmäkäsittelyssä on ehdotukseen esitetty lisättäväksi suoraa pääsyä koskeva sääntely. Sen osalta tulee vielä arvioida muun muassa ehdotuksen oikeusperustan riittävyys. Sisäministeriö pitää tärkeänä oikeusministeriön muistiossa todettua mainintaa siitä, että jos ehdotuksen oikeusperusta mahdollistaa suoran pääsyn, niin tätä mahdollisuus harkittaisiin huolellisesti, koska nykyään tätä koskeva menettely on EU-tasolla sääntelemättä. Oikeusministeriön muistion mukaan suora pääsy voisi mahdollisesti tulla kysymykseen tietyissä tarkkaan määritellyissä tapauksissa, joissa turvautuminen muuhun oikeusapuyhteistyöhön ei ole mahdollista.

Kysymykseen oikeusperustasta liittyy myös asetuksen soveltamisala. Soveltamisala on rajoitettu vain rikosprosessiin. Tällä tarkoitetaan prosessia esitutkinnasta tuomioon saakka. Poliisin operatiivisen toiminnan kannalta olisi hyödyllistä, että asetusta voisi soveltaa, ainakin tilaaja- ja pääsytietojen osalta, myös ns. tiedusteluvaiheeseen kattaen rikosten estämisen ja paljastamisen. Rikosten estäminen ja paljastaminen on usein käytännössä mahdotonta, elleivät lainvalvontaviranomaiset voi saada käyttöönsä esim. tietyn IP-osoitteen rekisteröintitietoja. Tiedusteluvaiheessa tietojen nopea saaminen lainvalvontaviranomaisten käyttöön voi olla jopa tärkeämpää kuin rikosten selvittämisvaiheessa. Sisäministeriö pitäisi kannatettavana, että neuvottelujen kuluessa selviteltäisiin mahdollisuutta laajentaa asetuksen soveltamisalaa kattamaan myös tämän menettelyn. Nyt ehdotettu oikeusperusta ei tällaista toimintaa mahdollistane.

Sisäministeriö nostaa vielä esille, että oikeusperustan mukaan ehdotuksen lähtökohtana on tuomioistuinten tuomioiden ja oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroinen tunnistaminen, mikä tulee huomioida Suomen kantoja ehdotukseen muodostettaessa.

<u>Todistusaineiston tietoluokat</u>

Asetusehdotuksessa sähköisen todistusaineiston tietoluokat on jaoteltu neljään osa-alueeseen: tilaajatiedot kirjautumistiedot (access data), liikennetiedot ja viestin sisältötiedot. Nämä tietoluokat on määritelty ehdotuksen artiklassa 2.

Ehdotuksen artiklan 5(3) mukaan sähköisen todistusaineiston luovuttamismääräys voitaisiin antaa tilaaja- ja kirjautumistietoja (access data) koskien kaikkien rikosten osalta. Ehdotuksen artiklan 5(4) mukaan viestin sisältötietojen ja liikennöintitietojen osalta sähköisten todisteiden luovuttamismääräys olisi mahdollista antaa vain rikoksista joiden säädetty enimmäisrangaistus on kolme vuotta vankeutta tai artiklassa erikseen listattujen rikosten osalta. Sisäministeriö pitää sinänsä perusteltuna, että tilaaja- ja kirjautumistietojen osalta luovuttamismääräys voidaan antaa helpommin kuin sisältö- ja liikennetietojen osalta, mutta artiklassa mainittua kolmen vuoden rangaistusmaksimia

tulisi vielä tarkastella.

Sisäministeriö tuo vielä esille, että kirjautumistietoja (access data) tulisi kohdella samalla tavoin kuin tilaajatietoja. Komission mukaan kirjautumistiedoissa on kyse tiedoista, joiden avulla käyttäjää ei voida tunnistaa mutta jotka ovat tarpeellisia tunnistamisen mahdollistamiseen. Tällaisia tietoja voivat olla esimerkiksi tiedot palveluun tai siitä ulos kirjautumisesta.

Määräyksen antava viranomainen

Asetusehdotuksen 4 artiklassa säädetään määräyksen antavista viranomaisista. Myös sen osalta tehdään ero tilaaja- ja kirjautumistietojen sekä liikenne- ja sisältötietojen välillä. Kaikkien tietoluokkien ja sekä esittämis- että säilyttämismääräyksen osalta edellytyksenä kuitenkin on, että oikeudellinen viranomainen on validoinut määräykset. Sisäministeriö katsoo, että määräysten pakollista validointiedellytystä tulisi vielä tarkastella. Tehokkaan rikosprosessin turvaamiseksi olisi tärkeää, että määräys saataisiin eteenpäin viipymättä ainakin tilanteissa, jossa on kyse tilaaja- ja kirjautumistiedoista. Toisaalta on muistettava, että asetusehdotus perustuu vastavuoroiselle tunnustamiselle, mikä on lähtökohtaisesti jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten välistä toimintaa.

Muuta

Asetusehdotuksen artikloissa on lisäksi useita lisätäsmennyksiä edellyttäviä kohtia, joihin tulee palata neuvottelujen kuluessa. Sisäministeriö nostaa esille esimerkiksi artiklan 5(7), jossa tuodaan esille seikkoja, mitä määräyksen antavan viranomaisen tulisi huomioida liikenne- ja sisältötietoihin liittyen. Toisena esimerkkinä voidaan mainita artikla 9, jossa säädetään tilanteista, jolloin palveluntarjoaja voi kieltäytyä tietojen toimittamisesta. Artikla tulee laatia yksiselitteiseksi ja huomioiden se, että kyse on poikkeustilanteista.

LIITTEET

Asiasanat

Hoitaa

Tiedoksi